

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.3.2.32>

PRAWNE ASPEKTY INTERWENCJI KOMPUTEROWEJ

Oleh Tarasenko

kandydat nauk prawnych, docent,

*docent Katedry Działalności Operacyjno-Poszukiwawczej Narodowej Akademii Spraw Wewnętrznych
(Kijów, Ukraina)*

ORCID ID: 0000-0002-3179-0143

e-mail: tos2009@gmail.com

Adnotacja. W artykule zauważono, że przestępczość w przestrzeni informacyjnej jest rozpowszechniana w coraz bardziej zorganizowanych formach, jednak ustawodawstwo krajowe nie określa odpowiednich przepisów, które pozwalają skutecznie zapobiegać, zatrzymywać i badać te przestępstwa. Uzasadniona jest potrzeba utrwalenia w obowiązujących przepisach nowej czynności operacyjno-poszukiwawczej oraz niejawniej czynności dochodzeniowej (poszukiwawczej) – interwencji komputerowej. Przedstawiono propozycje ustawy Ukrainy „O działalności operacyjno-poszukiwawczej” i Kodeksu Postępowania Karnego Ukrainy dotyczące uregulowania proponowanego nowego działania operacyjno-poszukiwawczego i czynności procesowej. Podkreśla się, że w zależności od sposobu popełnienia interwencja komputerowa powinna być przeprowadzana bez określenia sędziego śledczego na podstawie decyzji kierownika jednostki operacyjnej, a w niektórych przypadkach związanych z interwencją w działalności systemów komputerowych i informatycznych, kont osobistych bez wiedzy ich właścicieli i użytkowników – na podstawie decyzji sędziego śledczego.

Słowa kluczowe: treści niezgodne z prawem, Internet, interwencja komputerowa, czynność operacyjno-poszukiwawcza, niewypowiedziana czynność śledcza (poszukiwawcza), sieć społecznościowa, wykroczenie karne.

LEGAL ASPECTS OF COMPUTER INTERFERENCE

Oleh Tarasenko

Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor,

*Associate Professor at the Department of Operative-search Activity
National Academy of Internal Affairs (Kyiv, Ukraine)*

ORCID ID: 0000-0002-3179-0143

e-mail: tos2009@gmail.com

Abstract. The article acknowledges that the cybercrime was spreading and was become better organized but domestic legislation does not contain appropriate provisions that allow to prevent, combat and investigate these crimes. It also makes the case for translation into current legislation of a new investigative measure and covert investigative (search) action – computer interference. These included changes to the Law of Ukraine “On operative-search activity” and the CPC of Ukraine concerning normative regulation of these new operative-search measure and procedural action.

Depending on the method of computer interference, it should be carried out without the decision of the investigating judge on the basis of the decision of the head of the operational unit, and in some cases related to interference with computer systems and information systems, accounts of persons without their owners and users – on the basis of the decision of the investigating judge.

Key words: illegal Internet content, Internet, operative-search measure, covert investigative (search) action, computer interference, social network, criminal offense.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ КОМП'ЮТЕРНОГО ВТРУЧАННЯ

Олег Тарасенко

кандидат юридичних наук, доцент,

*доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ (Київ, Україна)*

ORCID ID: 0000-0002-3179-0143

e-mail: tos2009@gmail.com

Анотація. У статті зазначається, що злочинність в інформаційному просторі поширюється та набуває дедалі більш організованих форм, проте вітчизняне законодавство не містить належних положень, які дозволяють ефективно здійснювати запобігання, припинення та розслідування вказаних кримінальних правопорушень. Обґрунтовується необхідність закріплення у чинному законодавстві нового оперативно-розшукового заходу та негласної слідчої (розшукової) дії – комп'ютерного втручання. Надаються пропозиції до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» і КПК України щодо нормативного врегулювання запропонованого нового оперативно-розшукового заходу та процесуальної дії. Підкреслюється, що залежно від способу вчинення комп'ютерне

втручання має здійснюватися без ухвали слідчого судді на підставі рішення керівника оперативного підрозділу, а в окремих випадках, пов'язаних із втручанням у діяльність комп'ютерних та інформаційних систем, облікових записів осіб без відома їхніх власників і користувачів – на підставі ухвали слідчого судді.

Ключові слова: протиправний контент, Інтернет, комп'ютерне втручання, оперативно-розшуковий захід, негласна слідча (розшукова) дія, соціальна мережа, кримінальне правопорушення.

Вступ. На тлі розвитку автоматизації, інформатизації та комп'ютеризації всіх сфер життя, збільшення доступу населення до мережі Інтернет, коли соціальні мережі є невід'ємним елементом спілкування, розвитком сфери застосування інформаційних технологій змінюються способи вчинення та приховування кримінальних правопорушень. Протягом останніх десятиріч відбувається поступовий перехід діяльності злочинців у віртуальний інформаційний простір, поширення використання можливостей мережі Інтернет у протиправних цілях. Вказане спонукає правоохоронні органи брати на озброєння сучасні інформаційні технології та на їх основі запроваджувати у практичну діяльність нові методи та засоби запобігання, виявлення та розслідування нових видів кримінальних правопорушень, що вчиняються в інформаційному просторі.

Сьогодні запобігання, виявлення та розслідування значної кількості кримінальних правопорушень залежить від аналізу інформації, розміщеної в соціальних мережах, а також на різноманітних сайтах, а пошук орієнтувальної інформації щодо фізичних і юридичних осіб, їх кола знайомих, клієнтів, контроль за професійною діяльністю фізичних і юридичних осіб за допомогою мережі Інтернет у межах кримінального провадження стає постійним атрибутом працівника оперативного підрозділу та слідчого (Панасюк, 2014: 254).

Таким чином, потребує вивчення нормативно-право забезпечення можливостей оперативних підрозділів та слідчих Національної поліції України протистояти новим викликам злочинності, що вчиняються в інформаційному просторі, із використанням засобів оперативно-розшукової діяльності, негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД), що спонукає проведення відповідних досліджень та обумовлює актуальність даної статті.

Основна частина. Проблеми здійснення оперативно-розшукової діяльності та проведення НСРД з метою протидії кримінальним правопорушенням, які вчиняються в інформаційному просторі, тією чи іншою мірою висвітлювалися у наукових працях В.М. Брижка, В.Я. Мацюка, Ю.Ю. Орлов, О.М. Стрільців, Л.Д. Удалової, С.С. Чернявський, І.Ф. Харабєрюша, В.С. Цимбалюка, М.Я. Швеця та інших учених. Водночас, незважаючи на значний вклад багатьох науковців у розв'язанні проблем організаційного та нормативно-правового регулювання оперативно-розшукової діяльності та НСРД, сьогодні залишається низка невисвітлених питань щодо вдосконалення засобів оперативно-розшукової діяльності та НСРД з метою запобігання, виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, які вчиняються в інформаційному просторі, тому потребує належної уваги в межах цієї статті.

Метою статті є аналіз нормативно-правового регулювання оперативно-розшукової діяльності та НСРД в частині запобігання, виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, які вчиняються в інформаційному просторі, та вироблення нових ефективних заходів із надання їм правової характеристики.

Результати. Під час здійснення оперативно-розшукових заходів оперативними підрозділами Національної поліції України, спрямованих на запобігання та виявлення кримінальних правопорушень, які вчиняються в інформаційному просторі, важливе значення набуває їх можливість протидіяти сучасним викликам злочинності. Для початку визначимо, що передбачає Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» (Закон «Про оперативно-розшукову діяльність», 1992) щодо надання оперативним підрозділам Національної поліції України прав для здійснення заходів із метою запобігання та виявлення кримінальних правопорушень, що вчиняються в інформаційному просторі:

- ознайомлюватися з документами та даними, що характеризують діяльність підприємств, установ та організацій, вивчати їх, за рахунок коштів, які виділяються на утримання підрозділів, котрі здійснюють оперативно-розшукову діяльність, виготовляти копії з таких документів, на вимогу керівників підприємств, установ та організацій – виключно на території таких підприємств, установ та організацій, а з дозволу слідчого судді в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України), – витребувати документи та дані, що характеризують діяльність підприємств, установ, організацій, а також спосіб життя окремих осіб, підозрюваних у підготовці або вчиненні злочину, джерело та розміри їхніх доходів, із залишенням копій таких документів та опису вилучених документів особам, у яких вони витребувані, та забезпеченням їх збереження і повернення в установленому порядку. Вилучення оригіналів первинних фінансово-господарських документів забороняється, крім випадків, передбачених КПК України;

- негласно виявляти та фіксувати сліди тяжкого або особливо тяжкого злочину, документи та інші предмети, що можуть бути доказами підготовки або вчинення такого злочину, у т. ч. шляхом проникнення й обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи згідно з положеннями ст. 267 КПК України;

- здійснювати зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж згідно з положеннями ст. 260, 263–265 КПК України.

Водночас вивчення змісту та можливостей вказаних вище прав правоохоронних органів, які визначені чинним законодавством, дозволяє дійти висновку, що вони не здатні забезпечити працівників оперативних підрозділів спроможністю здійснювати ефективні та на належному рівні заходи із запобігання та виявлення кримінальних правопорушень, які вчиняються в інформаційному просторі, а саме:

- виявлення в мережі Інтернет осіб, котрі мають намір вчинити кримінальні правопорушення в інформаційному просторі, а саме намагаються придбати відповідні комп'ютерні засоби, програмне забезпечення, вчиняють дії зі створення, придбання, розробки протиправного контенту;

- виявлення облікових записів, Інтернет-сторінок, які планується використовувати для вчинення кримінальних правопорушень в інформаційному просторі;
- забезпечення негласного контролю за користувачами облікових записів, Інтернет-сторінок, щодо яких є інформація про намір вчинити ними кримінальних правопорушень, з ціллю своєчасного виявлення та припинення їхніх злочинних намірів або викриття у вчиненні кримінального правопорушення;
- на постійній основі здійснювати аналіз облікових записів, Інтернет-сторінок, користувачі яких виявили намір вчинити кримінальні правопорушення, з ціллю своєчасного виявлення та припинення їх злочинних намірів або викриття у вчиненні кримінальних правопорушень;
- проведення профілактичних заходів щодо осіб, котрі мають намір або вже вчиняють кримінальне правопорушення в інформаційному просторі;
- блокувати протиправний контент, який розповсюджується через мережу Інтернет;
- здійснювати в інформаційному просторі заходи, спрямовані на виявлення та припинення кримінальних правопорушень, у т. ч. шляхом безпосереднього втручання у діяльність комп'ютерних та інформаційних систем.

Вказане аргументується тим, що значна кількість оперативно-розшукових заходів в інформаційному просторі повинна здійснюватися шляхом створення анонімних (без розшифрування їх належності до правоохоронного органу, а також їх акантів, IP-адрес і користувачів) акаунтів та облікових записів у соціальних мережах, блогах, чатах та інших веб-ресурсах, використання спеціальних веб-сторінок для збору й моніторингу оперативної та кримінально значущої інформації, припинення поширення та блокування забороненого контенту, а також фіксації слідів у разі вчинення кримінального правопорушення.

Таким чином, сьогодні виникла необхідність впровадження та законодавчого врегулювання такого оперативно-розшукового заходу, як комп'ютерне втручання, завдяки якому можна реалізувати вказані вище завдання оперативних підрозділів Національної поліції України, а саме ефективно здійснювати заходи із запобігання та протидії злочинності, яка поширюється в інформаційному просторі.

Аналогічна ситуація складалася під час здійснення розслідування кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень, які вчиняються в інформаційному просторі. Зокрема, КПК України (Кримінальний процесуальний кодекс України, 2012) не передбачено можливостей здійснювати ефективні НСРД, спрямовані на:

- встановлення осіб, котрі вчинили кримінальні правопорушення в інформаційному просторі, з використанням мережі Інтернет, за допомогою анонімних чи зареєстрованих на інших користувачів облікових записів, Інтернет-сторінок тощо;
- блокувати протиправний контент, що розповсюджується через мережу Інтернет;
- здійснювати безпосереднє втручання у діяльність комп'ютерних та інформаційних систем з метою припинення кримінального правопорушення.

Таким чином, сьогодні виникла потреба у запровадженні у чинне законодавство нашої держави, зокрема Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» і КПК України, нового заходу оперативно-розшукової діяльності та НСРД, які би дозволяли на законних підставах створювати і використовувати правоохоронним органам анонімні аканти, облікові записи, Інтернет-сторінки, веб-ресурси тощо, які не дозволяють встановити їх належність, а також їх користувачів, до правоохоронного органу з метою запобігання, виявлення розслідування кримінальних правопорушень.

У зв'язку з викладеним пропонується запровадити такий оперативно-розшуковий захід, як комп'ютерне втручання, який повинен бути законодавчо регламентованим шляхом внесення у ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (Закон «Про оперативно-розшукову діяльність», 1992) нового п. 7², який має бути викладений таким чином: *«здійснювати комп'ютерне втручання з метою негласного виявлення та запобігання кримінальним правопорушенням, у т. ч. із припинення поширення та блокування забороненого й обмеженого до обігу контенту, а також фіксувати сліди у разі вчинення кримінального правопорушення».*

Комп'ютерне втручання, пов'язане із втручанням у діяльність комп'ютерних та інформаційних систем, облікових записів осіб без відома їхніх власників і користувачів проводиться на підставі ухвали слідчого судді, постановленої в порядку, передбаченому ст. 246, 248, 249 Кримінального процесуального кодексу України».

Надаючи визначення комп'ютерного втручання, пропонуємо такий захід поділити на дві частини залежно від правових підстав для його застосування:

А) проводиться без ухвали слідчого судді на підставі рішення керівника оперативного підрозділу:

- створення акаунту в чаті, на веб-ресурсі, Інтернет-сторінці чи облікового запису на сторінці соціальної мережі, які не дозволяють встановити їх належність, а також їхніх користувачів, до правоохоронного органу (далі – обліковий запис);
- використання створеного облікового запису з метою: виявлення в мережі Інтернет осіб, котрі мають намір вчинити кримінальні правопорушення в інформаційному просторі; виявлення облікових записів, Інтернет-сторінок, які планується використовувати для вчинення кримінальних правопорушень в інформаційному просторі; блокування протиправного контенту, що розповсюджується через мережу Інтернет; аналізу (моніторингу) облікових записів, Інтернет-сторінок, користувачі яких виявили намір вчинити або вже вчиняють кримінальні правопорушення;
- проведення профілактичних агітаційних заходів щодо осіб та облікових записів, котрі мають намір або вже вчиняють кримінальне правопорушення в інформаційному просторі, зокрема розповсюджують протиправний контент;

Б) проводиться на підставі ухвали слідчого судді:

- здійснення негласного контролю за користувачем облікового запису, який вчиняє кримінальне правопорушення, з метою прихованої фіксації відомостей та/чи припинення протиправних діянь;
- здійснення безпосереднє втручання у діяльність комп'ютерних та інформаційних систем з метою прихованої фіксації відомостей і припинення кримінального правопорушення;
- здійснення безпосереднє втручання в обліковий запис із метою прихованої фіксації відомостей, його блокування чи припинення кримінального правопорушення.

Враховуючи викладене, пропонуємо також доповнити КПК України такою статтею:

«Стаття 271^р. Комп'ютерне втручання.

1. Комп'ютерне втручання проводиться під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину і полягає у здійсненні прихованої фіксації відомостей за допомогою втручання у діяльність комп'ютерних та інформаційних систем, облікових записів осіб без відома їх власників і користувачів за наявності відомостей про те, що відомості, які знаходяться у цих місцях, а також інші події, що там відбуваються, можуть містити інформацію, яка має значення для кримінального провадження.

2. Комп'ютерне втручання згідно з ч. 1 цієї статті проводиться на підставі ухвали слідчого судді, постановленої в порядку, передбаченому ст. 246, 248, 249 цього Кодексу.

3. Під час комп'ютерного втручання забороняється провокувати (підбурювати) особу на вчинення кримінальних правопорушень із метою його подальшого викриття, допомагаючи особі вчинити кримінальне правопорушення, яке вона би не вчинила, якби слідчий цьому не сприяв, або з цією самою метою впливати на її поведінку насильством, погрозами, шантажем. Здобуті у такий спосіб речі та документи не можуть бути використані у кримінальному провадженні.

4. До комп'ютерного втручання може бути залучена особа у порядку, визначеному ст. 71, 246, 275 цього Кодексу.

5. Порядок і тактика проведення комп'ютерного втручання визначаються законодавством».

Висновки. Підводячи підсумки, зазначимо, що, незважаючи на виклики сьогодення у частині збільшення злочинності в інформаційному просторі, сьогодні залишається нормативно неврегульованим питання щодо здійснення комп'ютерного втручання правоохоронними органами з метою запобігання, припинення та розслідування кримінальних правопорушень. Запропоновано вирішення вказаної проблеми на законодавчому рівні шляхом внесення відповідних змін і доповнень до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» і КПК України у частині запровадження нового оперативно-розшукового заходу та НСРД – комп'ютерного втручання, яке залежно від способу вчинення має здійснюватися без ухвали слідчого судді на підставі рішення керівника оперативного підрозділу, а в окремих випадках – на підставі ухвали слідчого судді.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 37. Ст. 1370.
2. Панасюк А.О. Мережа Інтернет у діяльності слідчого. *Jurnalul juridic național: teorie i practică*. 2014. № 12. С. 253–255.
3. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

References:

1. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy № 4651-VI. *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*. 2012. № 37. P. 1370 [in Ukrainian].
2. Panasiuk A.O. (2014) Merezha Internet u diialnosti slidchoho [The Internet in the activities of the investigator]. *Jurnalul juridic național: teorie i practică*. № 12. P. 253–255 [in Ukrainian].
3. Pro operativno-rozshukovu diialnist [About operative-search activity]: Zakon Ukrainy vid 18 liutoho 1992 r. № 2135-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> [in Ukrainian].